

WENKEN
EN RAADGEVINGEN

BETREKKELIJK

DE RUNDERPEST,

EN

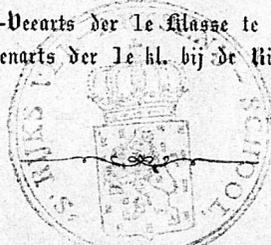
BETOOG

dat deze binnen weinig tijds en met zeer
weinig verlies uit ons vaderland kan
verdreven worden,

DOOR

A. AALBERS,

Kijks-Deearts der 1e Klasse te Vorden,
Ond-Paardenarts der 1e kl. bij de Rijd. Artillerie.

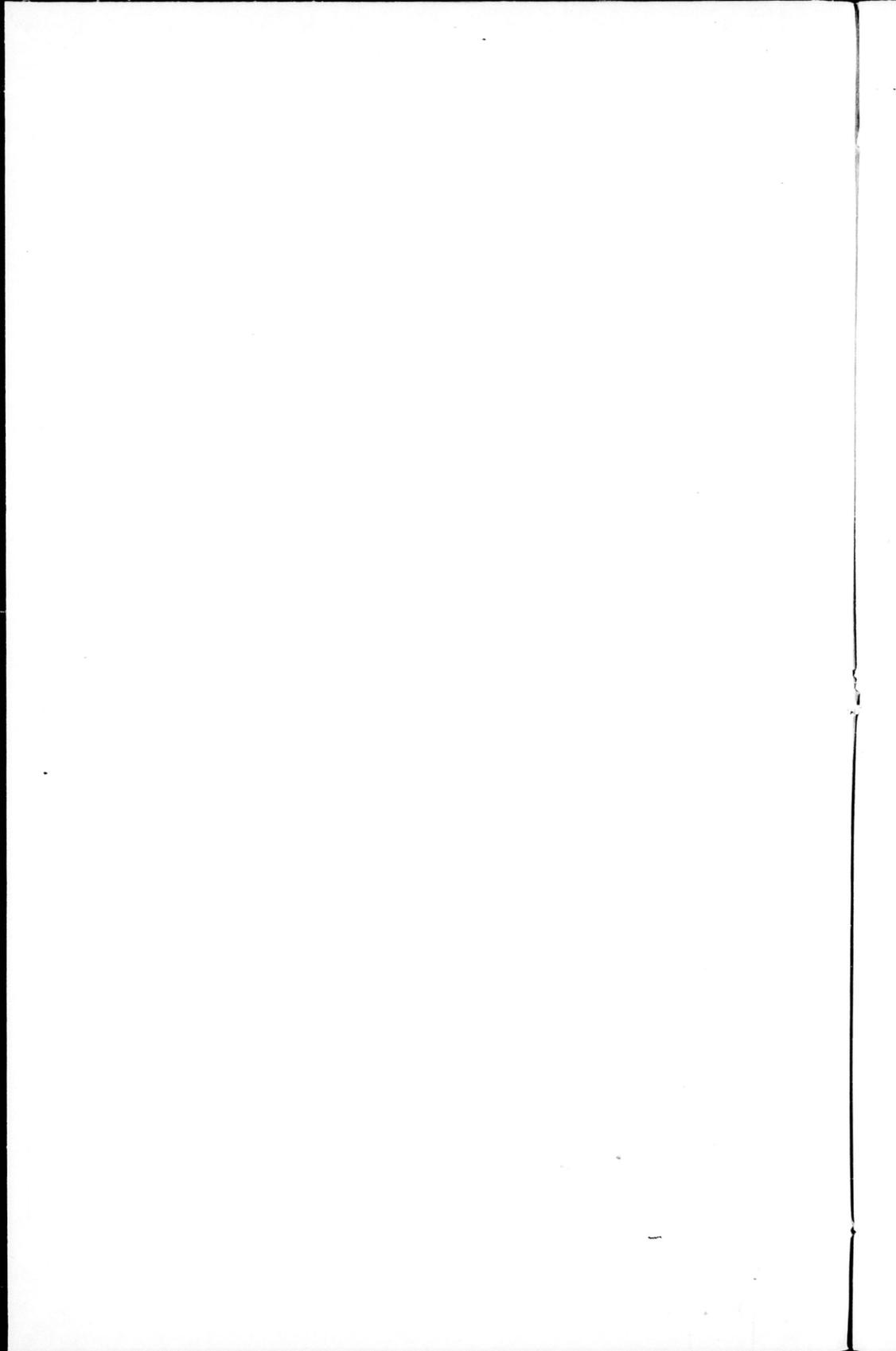
ZUTPHEN,

A. E. C. VAN SOMEREN.

1866.

C

598

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2912 843 0

31.86

no 590
W E N K E N

EN RAADGEVINGEN,

BETREKKELIJK

DE RUNDERPEST,

EN

BETOOG

dat deze binnen weinig tijds en met zeer weinig verlies
uit ons vaderland kan verdreven worden,

DOOR

A. A A L B E R S,

Rijks-Deearts der 1e Klasse te Vorden,
Oud-Paardenarts der 1e kl. bij de Rijd. Artillerie.

De stallen van AUGIAS werden, ofschoon 30 jaren verontreinigd, door HERCULES spoedig gezuiverd. Men zal geene stroomen van rigting behoeven te veranderen, gelijk hij deed, om de besmetting van den Veestapel, welke geheel Nederland bedreigt en thans reeds ruim 30 weken geduurd heeft, spoedig af te wenden en ons vaderland van die gefuchte ramp te bevrijden.

Handelsblad en Dagblad van 's Hage, 20 Maart j.l.

ZUTPHEN,

A. E. C. VAN SOMEREN.

1866.

Die Physiologie ist unsere Grundfeste. Nur aus dieser kann eine gehörige, zweckmässige und rationelle Behandlungsweise der Krankheit hervorgehen. Die Krankheitserscheinungen sind doch wohl nichts anderes, als Zeichen abnorm functionirender Organe; diese weiss der physiologisch gebildete Arzt sich gewiss zu erklären und genügend zu deuten, und ist daher in den stand gesetzt, sich eine richtige Ansicht über das Wesen einer Krankheit zu verschaffen, wenn er sie auch wirklich nicht gesehen hat. — Durch das genaue studiren der aufgezeichnete Erscheinungen steht dem Arzt die Krankheit eben so vor Augen, als wenn er wirklich die Kranken vor sich hätte.

Wie übel und traurig wäre es für die leidende Menschheit, wenn der Arzt nur die Krankheit behandeln könnte, der er schon einmal begegnet war!

Dr. MARTIN GEIGEL.

„Alles was wir von der ärztlichen Wissenschaft wissen, ist eine nackte Empirie”, — dit motto, door den, aan practische kennis zoo rijken en door zijne menigvuldige geschriften bekenden Veeartsenijkundige von Tenneker, voor zijn werk, getiteld *der Rossarzt*, gekozen, — dit motto, van den beroemden Reil afkomstig, heeft mij altijd gehinderd.

Zeer stellig is het dat de geneeskunde, zoowel van den mensch als van de huisdieren, wanneer zij door den, naar waarheid dorstenden natuur-vorscher wordt uitgeoefend, een' bepaalden graad van zekerheid kan bereiken, en dat, bij den vooruitgang der wetenschappen, vooral der ontleed-, natuur- en scheikunde, het nog bestaande duistere eens, zoo niet geheel, dan toch zeker grootendeels, zal opgehelderd worden.

Het zooveel mogelijk te zamen vatten van alle verschijnselen en het terugbrengen derzelve tot enkele oorzaken, zal de beoefenaar der geneeskunde nimmer uit het oog moeten verliezen. Waarlijk, het is niet gemakkelijk en wordt slechts aan weinigen vergund, in den volsten zin des woords arts te zijn, en alleen door de Natuur, in hare geheele werking, zoowel in den mensch, als in het dier en de plant na te sporen, zal hij een waardige zoon van Hippocrates mogen genoemd worden.

Wanneer ik, in de laatst verlopen maanden, zoo ongelukkig voor den veestapel in Holland en Utrecht, wel eens met vuur sprak over de aldaar heerschende veeziekte, verontwaardigd als ik was over de flauwe maatregelen, van wege de regering, in den beginne, genomen, toen men deze noodlottige ramp met zoo weinig moeite had kunnen afwenden, door de ziekte, zoodra zij erkend was geworden als te zijn *de runderpest* of typhus (*Pestis bovilla*, typhus boum contagiosus) dadelijk, ten spoedigsten te onderdrukken, *in den grond te begraven*, werd mij meermalen de vraag geopperd: Hebt gij wel eens een rund gezien of behandeld, dat aan de tegenwoordige veeziekte lijdt? Alsof de arts alleen die ziekten zoude kunnen genezen, welke hem al reeds eens of meermalen, in natura, zijn voorgekomen? Ik weet zeer goed, dat de theorie alleen den arts niet vormt, maar dat de ondervinding en praktische loopbaan hem, bij zijne theoretische gronden, eerst op *dat* standpunt, tot die hoogte brengen, van waar hij met vasten blik het heir van ziekten kan overzien en beoordeelen. Maar eene ziekte, gelijk de tegenwoordige Epizootie in Holland en Utrecht, behoort tot de typheuze koortsen (*) en ik heb deze bij bijna al onze huisdieren behandeld, en daarenboven bij den mensch dikwijls zien behandelen, (vooral in de militaire hospitalen) en juist daardoor ben ik in staat geweest die onderling met elkander te vergelijken, zoowel in de verschijnselen die zij aanboden als in de verschillende wijzen, waarop zij door verschillende artsen behandeld werden. Het is niet alleen uit veeartsenkundige bronnen, maar ook uit die der menschelijke geneeskunde, dat ik geput heb, om de ziekten der dieren te

(*) De runder-typhus of pest onderscheidt zich daardoor vooral, dat zij meer dan eenige andere ziekte besmettelijk is en *juist daarin ligt het grootste gevaar*, — niet in hare meerdere doodelijkheid. Er is geene ziekte tot heden bekend, noch bij den mensch, noch bij de dieren, welke zoo aanstekelijk en besmettelijk is als de runderpest. Zij kan even goed genezen worden.

behandelen. En waarlijk, elk veearts moest menschenarts en deze laatste dierarts kunnen wezen. Beiden zouden er grootelijks bij winnen. En ofschoon ik nu, wel is waar, nog geen aan de r.pest lijdend dier behandeld heb, zoo kan ik mij evenwel het beeld der ziekte duidelijk voor den geest stellen, in de verschillende tijdperken er van, na dat der incubatie. En, gedurende dit eerste tijdperk, staat ook hij, die de ziekte reeds menigmaal behandeld heeft, gewoonlijk verlegen en durft hij geene stellige uitspraak te doen. Deze woorden mogen ook diegenen op zich toepassen, welke uit de hoogte neêrzien op die veeartsen, welke niet op het slagveld in Holland en Utrecht geweest zijn. Voorwaar de lauweren, aldaar behaald door de zonen van Eskulaap — zij mogen welligt aan de wetenschap eenige aanwinst brengen — aan de natie komen zij duur te staan en geen opregt vriend van zijn vaderland zal hun die immer benijden!

Eene bijna 40jarige practijk, waarvan vijftien in militaire betrekking bij de kavallerie en artillerie, de overigen in burgerlijke, hebben mij de verschillende ziekten onzer huisdieren, op weinig uitzonderingen na, doen kennen en menigmaal kwamen mij, vooral in de laatste, gevallen voor, waarvan ik, in natura, nimmer een voorbeeld gezien had. Mijne gelegde theoretische gronden (en in dit opzigt kon de Utrechtsche school met de beste van Europa, ook reeds in den beginne, wedijveren,) waren echter voldoende, om mij de gepaste behandeling aan te wijzen en ik durf in gemoede zeggen, dat de uitslag gewoonlijk gunstig was, ja zelfs gelukkiger dan wel in meer algemeen voorkomende ziekten, doch van welke de doodelijke uitgang, ook bij de doelmatigste behandeling, in oorzaken, buiten den arts gelegen, kan gegrond wezen.

Gedurende de laatste 18 jaren in het, mij om vele redenen zoo dierbaar geworden Vorden, als Gemeentevaearts werkzaam, had ik de gelegenheid eene ziekte van

het rund (ook somwijlen bij het schaap en de geit, zeldzaam bij de overige huisdieren voorkomende) het bloedwateren of de wee (hæmaturia), in deze streken meer algemeen, zoo niet uitsluitend bekend onder den naam van *mierigheid*, en welke ziekte alhier, alsmede onder Ruurlo, Hengelo, enz., jaarlijks endemisch voorkomt, grondig te kunnen bestuderen en uit de velerlei soorten, waarin zij alhier door veehouders, door Empiristen, en zelfs rijksveeartsen, onderscheiden werd, slechts ééne en dezelfde ziekte, ééne en dezelfde hoofdoorzaak van haar ontstaan te leeren kennen, alsmede den invloed, welke in deze ziekte de verschillende maagafdeelingen, vooral de derde (de boekpens, hier bekend onder de benaming *koningskop*) en de dien ten gevolge gestoorde secretio bilis, uitoefenen. Ik herinner mij nog zeer goed, dat ik, in de eerste weken na mijne aankomst te Vorden, in 1848, bij eene zieke vaars geroepen werd, welke ik, na onderzoek, bevond lijdende te zijn aan een geprikkelden toestand van het vaatstelsel. Zoude het geene mierigheid wezen? werd mij door den eigenaar gevraagd. Ik had dien naam nimmer gehoord en vroeg, wat dit woord beteekende. Men zag mij hierop met bevreemding en met groote oogen aan. Evenwel was men verstandig genoeg om de middelen te gebruiken, die ik had voorgeschreven en ziedaar, de patient was binnen 24 uur hersteld. Ik had het dier van de mierigheid (in haar eerste stadium) genezen, zonder te weten wat dit woord beteekende.

Om evenwel tot de zaak terug te komen, sedert 1848 bestudeerde ik deze endemische ziekte (het zijn vooral de maanden Mei, Junij en Julij dat zij alhier heerschende is) en ik kwam, na verloop van eenige jaren, op het denkbeeld, dat men deze ziekte welligt zoude kunnen vóórkomen. Hoe vreemd de man ook opzag, bij wiens vee ik het eerst voorsloeg, eenige voorbehoedmiddelen te gebruiken, omdat hij jaarlijks, ten gevolge der mierigheid, ge-

woonlijk een of twee beesten verloor, — hij ging echter, nadat ik al mijne geleerdheid uitgekraamd had, er toe over om die behandeling op te volgen, en ik smaakte het genoeg, dat al zijne beesten gezond bleven en er slechts één in ligten graad werd aangetast, dat dan toch binnen 24 uur herstelde. Nu worden, sedert dien tijd, jaarlijks door mij vele veehouders, op deze wijze, geholpen en de ziekte wordt daardoor of geheel voorgekomen, of hare kracht gebroken en daardoor het gevaar grootelijks verminderd, zoodat ik gerust durf beweren, dat $\frac{2}{3}$ meer dan vroeger van de mierige beesten, welke onder mijne behandeling komen, in 't leven behouden blijft. (*)

Hoe dit nu ook zijn moge, het is altijd verkieselijk, de ziekten te vóórkomen bij zijne huisdieren, in zoover de mensch zulks kan, als wel met de behandeling der zieke dieren te lang te wachten. De diaetetica, wel in acht genomen, staat boven de therapeutica en maakt deze ontbeerlijk, ten minsten in de meeste gevallen; want ziekten, welke in algemeene, buiten den mensch gelegen oorzaken, in cosmische invloeden b. v. gelegen zijn, zal hij wel niet kunnen verhoeden. En ofschoon wij overtuigd zijn dat er geene voorbehoedmiddelen bestaan tegen de runderpest- of typhus, *zoo zijn wij evenzeer in gemoede overtuigd dat men het ingrijpend ziekte-proces kan verzachten en het gevaar en de doodelijkheid der Epizootie zeer veel verminderen.*

Aangezien het gunstig oogenblik voorbij gegaan is, dat men de Epizootie had kunnen verstikken, toen zij zich slechts in een of twee gemeenten vertoonde, en de slag-

(*) Slechts één enkel geval weet ik mij te herinneren, dat eene koe stierf, in weervil van die voorbehoedende middelen gebruikt te hebben. Zij leed aan die soort, welke men hier *grondmierigheid* noemt, d. i. die welke het rund overvalt, hetwelk van elders kort te voren is aangekocht en niet gewend is aan den bodem alhier. Immers, indien men zulke dieren op stal houdt, zonder ze in de weide te laten gaan, blijven zij *bijna* altijd verschoond.

bijl in den beginne aangewend, als de r.pest of typhus in eenige streek is binnengebragt, het eenige zekere en boven alles te verkiezen geneesmiddel is, — de eenige indicatie, welke men heeft op te volgen en die op rationele gronden berust; — thans echter nu zij reeds een' kring heeft ingenomen, welke meer dan twee provinciën insluit; zoude, bijaldien het stelsel van Lancisi werd toegepast binnen het cordon, eene niet onaanzienlijke en geheel onnoodige finantiëele schade veroorzaakt worden en voor de tonnen gouds, welke nu kunnen bespaard worden, kan reeds een groot gedeelte van het verlies gedekt worden, 't welk de veehouder in Holland en Utrecht geleden en op de volkomen schadeloosstelling waarvan het grootste gedeelte de billijkste aanspraak heeft. En al zijn er thans ook nog vele voorstanders van het stelsel van Lancisi, waaronder mannen als Dr. Staring, Dr. Mulder, Snellen, enz., ik durf ook tegen hen te beweren, dat *drie weken langer oponthoud, nu men al reeds zoolang gewacht heeft*, meer voordeel zullen aanbrengen, (van welke zijde ook beschouwd) dan die, welke de algemeene slagting in Holland en Utrecht moet veroorzaken. En er ligt toch ook iets huiveringwekkends in, iets wat tegen het menschelijk gevoel zich aankant, een aantal van eenige duizend stuks rundvee in koelen bloede dood te slaan.

Dat mijne, reeds *vóór bijna acht weken*, voorgestelde en in eene aan het Ministerie van Binnenl. Zaken, per intermediair van Z. E. den Heer Staatsraad, Commissaris des Konings voor de provincie Gelderland, ingediende mis-sive, ontwikkelde behandeling *doel treffen moet*, hiervan ben ik moreel verzekerd en ik durf gerustelijk aan het onpartijdig oordeel van elken deskundigen, hetzij mensch- of dierarts, mijn gedaan voorstel te onderwerpen. Van waar komt het toch, dat men niet reeds lang gevolg gegeven heeft aan dit mijn voorstel, aan Z. E. den Minister per

missive dd. 15 Febr. ter inzage toegezonden? (1) Weet of gevoelt Z. E. wel, dat hij daardoor eene groote verantwoordelijkheid op zich heeft geladen? Dat, bijaldien deze handelswijze (na onpartijdig onderzoek hieromtrent gedaan te hebben, hetwelk Z. E. verplicht was geweest te doen) ware opgevolgd geworden, dat alsdan reeds lang de runderpest uit Holland en Utrecht ware verdwenen geweest en tonnen gouds voor de schatkist gespaard zouden zijn gebleven?

Geduldig wachtte ik ruim ééne maand; doch vruchteloos. Hierom besloot ik, ten einde meerdere publiciteit aan de zaak, zoo belangrijk voor geheel ons vaderland, te geven, mijn hoofddenkbeeld in de dagbladen te doen plaatsens, en het *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenh.*, alsmede het *Handelsblad*, namen het in hunne kolommen op. Evenwel is men doof gebleven voor mijne stem. Is het, omdat zij niet van de Hofstad of uit het centrum der Epizootie, van den boezem der veeartsenijkundige commissie of van de leeraren der veeartsenijschool, is uitgegaan, maar van die streek van Gelderland, met den eenigzins verachtelijken naam van „achterhoek” bestempeld (2)? Ik schort mijn oordeel op, doch hoedanig het ook zijn moge, de veehouder, de landbouw, de nijverheid en koophandel, de geheele natie, hebben het volste regt, om de beoordeeling van mijn ingediend voorstel in te roepen. Geene vooroordeelen, noch kleingeestigheid, noch ook hoofdigheid mogen in dit geval langer geduld worden, de tot heden toe opgevolgde en te langzaam werkende, en daar-

(1) Ik had reeds den 29 Januarij, aan de Redactie der *Runderpest* eenige wenken medegedeeld, hoedanig te handelen, in plaats van het stelsel van Lancisi te appliceren. Deze brief is, zonder dat ik zulks verwacht had, geplaatst geworden in No. 46 van het Weekblad de *Runderpest*, een weekblad, dat maar al te weinig gelezen wordt en door elk gemeente-bestuur moest worden aangeschaft. Ook ik was hiermede vóór 5 Jan. geheel onbekend gebleven.

(2) Deze zoogenaamde *achterhoek* is maar al te weinig bekend en behoeft, in natuurschoonheden vooral, niet onder te doen voor meer algemeen bezochte gedeelten van Gelderland.

door ondoelmatige behandeling der Epizootie langer nog zoetsappig worden aangezien. De bedoeling, welke men van den beginne aan gehad heeft, toen men de ziekte geneeskundig wilde behandelen, ten einde mogelijk een specificum of arcanum te ontdekken tegen de verwoestende r.pest, (1) alhoewel dit, mijns inziens, nimmer zal gevonden worden, deze bedoeling, is uit het wetenschappelijk oogpunt beschouwd, geenszins af te keuren, maar in geval van insluiping der r.pest, gebiedt de wijsheid en het staatsbelang van Europa's westelijke staten, (2) dat de wetenschap haar onderzoek stake en dat de zoon van Apollo en Coronis den slangenstaf grootmoediglijk uit zijne hand nederlegge. Deze toch mag hij alleen zwaaijen in de steppen van O. Europa of Azië, mag daar alleen geduld worden, alwaar de ziekte endemisch is of oorspronkelijk te huis behoort, in de uitgebreide staten van den Czaar, in die streken, naar welke de ziekte den naam gegeven is van steppen-ziekte. Doch gelijk hierboven reeds gezegd is, de algemeene afmaking, op dit oogenblik in 't werk gesteld, zal kostbaar wezen en door nog drie weken te wachten, kan de Epizootie geheel ten einde gebragt worden en met betrekkelijk weinig verlies aan dooden (3).

Men heeft al reeds zooveel geld noodeloos verspild, waarom zoude men nog meer in het water werpen? Ik herhaal dus mijne vraag aan den Minister van binnenl. zaken: *Waarom heeft men nog geen gehoor gegeven aan mijne stem en mijn voorstel doen onderwerpen aan daartoe bevoegde regters*, zoowel in- als buitenlandsche, die, onbe-

(1) De Epizootie noemde men veetyphus, in plaats van r.pest. Men beging hier een misslag, niet uit een wetenschappelijk oogpunt, maar omdat men het publiek dupeerde.

(2) Dit had de Minister ook moeten weten.

(3) Worden er thans ruim 50 pC. van de aangctaste zieken hersteld, deze uitkomst moet nog veel gunstiger worden, wanneer, na voorafgaande, voorbereidende behandeling der dieren, de ziekte ingrijpt of aanvalt.

vooroordeeld, en geheel onpartijdig, uitspraak kunnen doen (1)? Bijaldien mijn voorstel door hen, op goede gronden, als eene dwaling, zal beschouwd worden, zoo zal ik dat insgelijks in 't openbaar willen erkennen en amende honorable doen. Doch ik vrees niet, dat men een ongunstig oordeel vellen kan!

En waarom geene vrees? Om de volgende redenen:

1. Het hoofddoel, dat niet uit het oog mag verloren worden bij de tegenwoordig heerschende Epizootie, is, dat niet alleen de veehouder, maar ook alle standen der maatschappij het grootste belang hebben, *dat zij zoo spoedig mogelijk ophoude te bestaan*. Niemand zal dit punt betwisten.

2. Het stelsel van Lancisi, gelijk ik gezegd heb, is *thans te kostbaar* en daarom te verwerpen. Alleen buiten het cordon moet het *met de meeste gestrengheid gehandhaafd worden*. Wanneer men nu de handelwijze opvolgt, door mij, in mijne missive aan het ministerie, opgegeven en ook in de dagbladen bekend gemaakt, om namelijk al de, zich in de binnen het cordon aangetaste stallen bevindende, runderen te gelijk te besmetten door hen warm bloed of mest te laten beruiken, zoo is de Epizootie binnen den tijd van drie weken ten einde gelooopen, en men heeft daarbij eenige duizend stuks rundvee behouden, die anders stellig waren verloren geweest.

(1) Waarom bij het Minist. B. Z. aan het hoofd van de geneeskundige afdeling Medische Politie, geen persoon geplaatst, welke het doctoraat in de geneeskunde heeft verkregen en als veearts is geëxamineerd? Alsdan zoude de ziekte in de eerste maand misschien reeds gestuit zijn geworden.

De Minister van Binnenl. zaken had toch kunnen weten, dat er, vóór dat in de omstreken van Schiedam van eene heerschende runderziekte sprake was, reeds bijna twee maanden te voren eene vreeselijke en verwoestende ziekte over het rundvee was uitgebroken in en om Londen. Z. E. had ook kunnen weten: dat Frankrijks Keizer een zijner bekwaamste veeartsenijkundigen, Prof. Bouilly, naar Londen had gezonden, die, van daar teruggekeerd in Julij, verklaarde, dat die ziekte in Engeland was *de runderpest*.

3. Elk physiologisch gevormd geneesheer, hetzij in de menselijke, het zij in de veeartsenijkundige praktijk, zal moeten toestemmen, dat ééne en dezelfde ziekte verschillende verschijnselen zal opleveren, naar mate het verschil der individuen, de gesteldheid des ligchaams vóór het intreden der ziekte, de leeftijd, temperament, enz. Van 3 personen b. v., die door dezelfde koorts worden aangetast, en door denzelfden geneesheer behandeld, b. v. de febr. nervosa, zal de een spoediger hersteld wezen dan de ander, terwijl een derde, in weerwil van alle bemoeijingen der kunst, bezwijkt. En waarom? omdat in deze drie personen de gesteldheid des bloeds en de graad, waarop het zenuwleven stond, verschilt. Hetzelfde, (ofschoon wat het zenuwleven betreft veel minder) geldt bij de dieren.

4. Het resultaat, door mij gedurende omtrent 15 jaren, in de behandeling van de alhier endemisch voorkomende haematuria, (waarvan hier boven reeds gesproken is), strekt ten bewijze, dat eene opzettelijk aangewende voorbereidende methode niet tot de chinères behoort. (1) *Ofschoon nu bij de runderpest de ziekte niet kan worden voorkomen, gelijk veeltijds bij het bloedwateren (2) het geval is, de aard, het karakter van de r.pest kan worden gemigtigd, goedaardiger worden gemaakt en bij gevolg de doodelijkheid verminderd (3).*

(1) De kunst, zegt Hufeland, kan de hinderpalen verwijderen, welke het genezings-proces voor de natuur moeilijk of onmogelijk maken.

(2) De haematuria, gelijk zij zich alhier endemisch voordoet, biedt verschiedene belangrijke punten van vergelijking op.

(3) In het verslag der Commissie van Veeartsen wegens den veetyphus aan Z. E. den Minister van binnenl. zaken (zie Staats-cour. 9 Dec. j.l.) leest men: Het schijnt, dat eene gepaste leefregelkundige verhouding, bij ontsmettende voorbehoedmiddelen, hulpmiddelen zijn om sterfte te verminderen, zooals voorbeelden dit kunnen aanwijzen. En: wanneer men de schadelijke invloeden zoo veel mogelijk weet af te weren en de gunstige in de hand te werken, men veel aan de kwaadaardigheid der ziekte kan ontnemen.

De door mij opgegeven voorbereidende kuur, twee à drie dagen, vóór dat de dieren aan de natuurlijke besmetting worden onderworpen, is reeds in de dagbladen (Handelsblad en Haagsch dagblad) van 20 Maart opgegeven, (1) hoewel men zich niet juist aan die formule zal behoeven te houden. Wanneer men slechts de indicatio, daarbij bedoeld, in acht neemt, kan elke Veearts deze middelen wijzigen.

Na deze voorbereidende kuur der dieren zullen nu, ten gevolge der opzettelijk in het werk gestelde, op één en denzelfden dag (2) te gelijktijdig aangebrachte besmetting, van het zich op de aangetaste stallen bevindende rundvee, al die dieren te gelijktijdig (met verschil van 1—4 dagen hoogstens), door de runderpest worden aangetast (3).

Nu zal men dus met een algemeen goedaardig ziekte-karakter te doen hebben en daarom de ziek geworden dieren met gunstig gevolg en met betrekkelijk zeer geringe sterfte kunnen behandelen, en de Epizootie binnen drie à vier weken tijds overwonnen zijn. Want even gelijk een ervaren legerhoofd, die ten strijde getrokken is, om eene sterke vesting te overwinnen, een regelmatig plan

(1) Als algemeen en weinig kostbaar middel heb ik opgegeven voor een volwassen rund, om binnen 2 etmaal te gebruiken, sal am. v. glaub. unc. IX—XII, tart. em. dr. I.—IV.

Bij zeer groote, zwaar-gevoede dieren, kan de gift nog grooter wezen en somwijlen daarenboven eene bloedsontlasting geïndiceerd zijn.

(2) Men bepale daartoe of den 2en of den 3en dag, nadat de voorbereidende kuur gedaan is.

(3) Ik gebruik het woord r.pest het liefst, want, ofschoon de benaming runder- of veetyphus, uit een wetenschappelijk oogpunt beschouwd, beter is, de vroegere benaming heeft oudere regten, boezemt meer vrees in, is meer bekend bij het publiek, hetwelk in den beginne al ligtelijk op het denkbeeld is moeten komen of elkander afgevraagd heeft: is de veeziekte of typhus dezelfde ziekte als de pest, waarover wij onze vaders en grootvaders zoo vaak met schrik hebben hooren spreken?

Dit is eene groote misslag geweest, zoo niet eene opzettelijke mystificatie.

tot aanval ontwerpt en de vesting niet eerder bestornit, dan nadat hij verzekerd is, deze met gunstig gevolg en met sparing van zooveel mogelijk bloedverlies van zijne zijde te kunnen bemagtigen, daar hij den leeftogt telkens heeft weggeroofd, en de benden verslagen die tot ontzet in aantogt waren, — die de rivieren liet afsluiten en de bronnen opdroogen, welke den benarden inwoners het onontbeerlijke drinkwater moesten toevoeren —; even zoo zal de arts handelen, wanneer hij de grootsche taak op zich heeft genomen, om de ziekten van mensch en dier te overwinnen door alle hinderpalen en beletselen in tijds weg te ruimen, welke de vix medicatrix naturae in den weg stonden. En zal van den anderen kant ook niet de man, aan wiens trouw en dapperheid de sleutels der stad zijn toevertrouwd, gebruik maken van al die middelen, welk hem ten dienste staan, om den al langzaam nader komenden vijand zooveel mogelijk afbreuk te doen; zal hij niet de rondom de vesting gelegen hoeven en gebouwen, waarachter de vijand zich zoude kunnen verschuilen, doen slopen of verbranden, de boomen om doen houwen, welke zijn vrij gezichtspunt over den omtrek belemmeren? Wel nu, wat zal er dan nu anders gedaan worden, wanneer de Veeartsen, geroepen om de Epizootie in Holland en Utrecht te bestrijden en te overwinnen, op dergelijke wijze te werk gaan, als door mij herhaalde malen is opgegeven geworden?

Tot heden toe heeft men, gelijk reeds gezegd is, de dieren successievelijk in de aangetaste stallen behandeld, zoodat de ziekte in vele gemeenten 6 à 7 maanden (1) heeft voortgeduurd en op deze wijs kan blijven voortduren, tot dat allen zijn aangetast geworden. De methode,

(1) De gemeenten, in welke sedert Augustus en September de ziekte nog voortduurt, zijn: Stompwijk en Hillegersberg, Broek, Leimuiden, Oudekerk, o. d. IJssel en Rijswijk.

door mij voorgesteld, doet de Epizootie eindigen binnen 3 à 4 weken.

Wat moet nu het noodzakelijk gevolg wezen van de voorafgaande toediening der middenzouten, vooral der T. Emet., soms met Calomel, of andere middelen vereenigd? Dat het ligchaam der dieren in een' toestand wordt gebracht, waardoor de reactio vitalis tegen het gif der runderpest ongestoord werkzaam kan wezen en de verschillende levensverrigtingen, vooral van het vaat- en zenuwstelsel, de kracht verkrijgen om den vijand langs verschillende kanalen te verwijderen. En om eene gelijkenis te gebruiken: de akker wordt in tijds gezuiverd van onkruid en schadelijke bestanddeelen, waardoor het mogelijk wordt dat hij aan de verwachting, welke de zaaijer koestert, beantwoordt. Immers zullen, ten gevolge der middenzouten, enz. de verdroogde of zooals dikwijls gebeurt, te veel zich opgehoopt hebbende fœces bij tijds verwijderd worden, vooral zoo noodig bij de dragtige koeijen, ten gevolge van de betrekkelijk verminderde ruimte der buikholte, waardoor de beweging der darmbuis min of meer belemmerd moet worden en de werkzaamheid der maagafdeelingen door de verminderde drukking der Uterus zal bevorderd worden. Zal niet ten gevolge dezer middelen, vooral der Tart. Emet., de aanleg tot constipatie der boekpens of 3^e maagafdeeling, (zoo dikwijls bij het rund voorkomende en veeltijds alleen de oorzaak der sporadische, zoowel primit. als secund. ziekten) (1) verminderd of de reeds bestaande worden opgeheven of verhinderd toe te nemen? Zal niet de herkaauwing, ten gevolge der weggenomen constipatie der 3^e maagafdeeling, zich herstellen kunnen en (2) de vierde of *lebbe* hare werkzaamheid

(1) Niet altijd echter komt deze gesteldheid der 3e maagafdeeling in de r.pest voor, hetwelk genoegzaam te verklaren is.

(2) Men weet dat de runderpest hierom den naam van *Löserdürre* ontvangen heeft.

wederom kunnen aanvaarden en aldus het hongergevoel zich wederom kunnen openbaren, de verloren eetlust zich herstellen en door aanbrenging van nieuwe voedselstoffen de krachten des diers ondersteund en geschraagd worden, om den vijand te helpen verwijderen? Zullen niet dikwijls, tengevolge der aangebragte prikkels der middenzouten en vooral der Tart. Emet. (1), de ophooping van gal in de galblaas kunnen worden weggenomen, een verschijnsel dat noodwendig het gevolg moet wezen van de werkeloosheid des duodenums, door de gestoorde of opgeheven chymificatie (2), en zal daardoor de lever, dit hoogst gewichtig orgaan, hare werkzaamheid niet weder kunnen hervatten (3) en aldus het bloed zuiveren van deszelfs overtollige Kool- en Waterstof, beiden welke, juist door hare te groote hoeveelheid, zoo vijandig, ja doodelijk zijn voor de verrigtingen des zenuwlevens, zoowel des vegetativen als animalischen? Zal al wederom door deze zuivering des bloeds en de verbetering van de functiën des gangliën-stelsels, de krampachtige toestand der fijnste vaatjes in de buksingewanden en der huid niet bevorderd worden en de verrigting der laatste, zoo gewichtig voor de dierlijke huishouding door den veranderden toestand der mucosa, wederom hersteld worden? Zal de Tart. Emet. niet van grooten invloed zijn op de werkzaamheid der longen en des harten en de in typhus veeltijds voorkomende complicatiën der eerste (4) verhoeden? — Zal zij

(1) Dit middel behoort even als in de menschel. practijk tot de heroica, en hij, die er goed mede weet om te gaan, heeft een magtig wapen in handen.

(2) Den naam van *Uebergalle* heeft de r.pest daarvan door sommige schrijvers ontvangen.

(3) De Calomel is in deze gevallen ook bijzonder aan te prijzen als specifium voor de secretio bilis.

(4) Vele dieren, door de veeziekte aangetast, sterven (zegt men) niet ten gevolge der typhus, maar der longziekte. Het getal der aan de eerste overleden wordt dus ook onjuist; men moet zich schier verwonderen over de wei-

geen invloed uitoefenen op congestiën naar de hersenen, of deze, als zij bestaan, kunnen verminderen en daardoor noodlottige hersenaandoeningen voorkomen? Zal... doch waartoe nog meerdere vragen gedaan? Elk onbevooroordeeld geneeskundige zal de juistheid mijner bewering moeten erkennen, hare kracht niet kunnen omverstoeten. Daar ik voor mij niet in persoon, maar alleen in den geest in het strijdperk geweest ben in Holland en Utrecht, — zoo zal ik geen deel hebben aan de lauweren, welke de veeartsen aldaar hebben trachten te behalen, — lauweren, die, het zij nogmaals gezegd, der natie duur te staan komen, doordien mijne collega's den loop der ziekte op de lange baan schuiven, de brandpunten van besmetting vermeederen en daardoor, behalve dat zij den angst en de bange zorgen van den veehouder voor zijne, hem zoo dierbare runderen, aan welke hij meestal (1) nog meer gehecht is dan aan

nige physiolog. kennis, welke vele veeartsen doen blijken. — Inmers de doodelijke uitgang kan zeer dikwijls gelegen zijn in de longen, vooral wanneer er reeds vroeger ziekelijke aandoeningen dezer deelen hadden plaats gehad, die ontaarding van het weefsel der longen (in meerderen of minderen graad), tubercula b. v. hadden nagelaten. Men begrijpt ligt dat, wanneer eene chronische inflammatie in acute overgaat, wegens het snel beloop dat de ziekte dan neemt, de patholog. verschijnselen der mucosa van de lebbe en het darmkanaal nog weinig merkbaar konden wezen. Hoe dikwijls vindt men niet ziekelijke aandoening der longen bij geslagte dieren, of bij diegenen welke, ten gevolge van geheel andere ziekten als van de Borstorganen, gestorven zijn.

Wanneer men het aantal der (vooral in Holl.) wegens longziekte gestorven of afgemaakte runderen berekent, die meer dan waarschijnlijk door de veetyphus zijn aangetast geweest, doch bezweken zijn doordien de lang gesluimerd hebbende longverharding, of chron. geprikkelde toestand der longen in inflammatio acuta was overgegaan, (iets dat zeer gevaarlijk en meestal doodelijk is, gelijk elk geneesheer weet), wanneer men, zeg ik, het aantal der wegens longziekte gestorven dieren, voegt bij dat, hetwelk volgens officieële opgave aan de veetyphus is bezweken, en wanneer men nog daarbij voegt het aantal der, vooral in de eerste maanden Julij, Aug. en Sept. afgemaakte (toen de politie-maatregelen op vele plaatsen zoo flauw gehandhaafd werden en vele zieke dieren in stilte werden geslagt of verwijderd en van de hand gedaan), zoo geloof ik aan de waarheid niet te kort te doen, wanneer ik durf beweren, dat er eenige honderd-, ja misschien duizendtallen meer aan de veetyphus in ons vaderland gestorven zijn.

(1) Althans is het zoo bij ons in den Achterhoek.

vrouw en kinderen, vermeerderen en verlengen, — den druk en de banden, waardoor de handelstand belemmerd wordt, al meer en meer verzwaren en gevoelige schade toebrengen, om niet te spreken van al die lastige formaliteiten (nu noodzakelijk geworden, zal de pest zich niet nog schielijker uitbreiden), formaliteiten welke koophandel en nijverheid in acht moeten nemen, zullen zij niet, bij verwaarloozing daarvan, voor de regtbanken gedaagd worden. Ja de voornaamste takken, de hoofdbronnen van ons nationaal bestaan, worden al meer en meer in de hartader aangetast en de godsdienst van vele eenvoudige, doch helaas! door bekrompen verstand afgedwaalde, — in geestesgaven weinig ontwikkelde, — aan de letter en niet aan den geest der Heilige Schrift hangende lieden, wordt geërgerd en een geest van ontevredenheid opgewekt in Neêrlands volk. Zijn deze allen geene prikkels genoeg, om tot nadenken te brengen en grootmoediglijk den kronkelweg te verlaten, welke men tot hiertoe bewandeld heeft? (1) om een korteren weg, die zonder twijfel goed is, en tot het verlangde doel voert, in te slaan? Het zoude, wanneer men zulks langer naliet, stijfhoofdigheid kunnen genoemd worden. Want Z. E. de Minister van Binnenl. Zaken is toch, in weerwil van al zijne talenten, geen geneeskundige. Z. E. moet op de geneeskundige Commissie steunen kunnen, anders zoude zijne handelwijs tot dus verre, op het zachtst uitgedrukt, geheel en al willekeurig wezen, — zijne verantwoordelijkheid jegens Z. M. onzen geëerbiedigden Koning en jegens

(1) Tot de axiomata behoort, dat de rechte lijn de kortste is. Nu het stelsel van Lancisi, *'t welk in de eerste weken had opgevolgd moeten worden*, waartoe ook verscheidene kundige mannen als de heeren G. G. en J. B. Snellen, Luteijn Mazure, Dr. Mulder, Staring, enz. genoeg alle krachten hebben aangewend, — thans te kostbaar zoude wezen, — behoort men er onmiddellijk toe over te gaan, de Epizootie door inoculering *of nog beter* door natuurlijke besmetting ten einde te brengen. *Elke dag verzuim blijve ter verantwoordelijkheid der regering.*

de geheele natie verschrikkelijk zijn! Waarom niet aan het hoofd der afdeling Medische Politie, tot het Departement Binnenl. Zaken behoorende, een man geplaatst, die het doctoraat in de Genees- en diploma in de Veeartsenijkunde verkregen heeft? Alsdan zoude, reeds vóór een half jaar, de Epizootie hebben opgehouden te bestaan, en de handel zoude minstens reeds drie à vier maanden van zijne knellende banden verlost wezen. Welke schatten zijn verloren gegaan, welke nuttelooze geldverspillingen gedaan, en welk droevig resultaat heeft de onderlinge voorlichting der regering door de Commissie voor de natie opgeleverd! (1) Voor de verspilde tonnen gouds zouden in elke gemeente onzes Vaderlands bekwame Veeartsen kunnen geweest, en reeds vóór lang de doodsteek gegeven zijn aan het zoovele schade aanbrengend Empirisme (hierover later meer). En de Utrechtsche school, eene inrigting, waarop wij trotsch kunnen wezen, die wij aan Neêrlands eersten Koning verschuldigd zijn even als zoovele andere

(1) Niemand zal mijne woorden beleedigend kunnen noemen, wanneer men het volgende leest in het weekblad de R.pest No 22, van den 15en Dec., door den bekwamen en wakkeren (mij echter in persoon onbekenden) G. G. Snellen uitgesproken:

Zou het zijn dat de Commissie, die geroepen is om de regering voor te lichten, te helpen, ter zijde te staan met hare kennis, haar doorzigt, hare ervaring, enz., hare roeping niet begreep? enz. — Maar nu de regering zelve. Waarom altijd dit bemantelen, dat vergoelijken, even als of de regering meende, dat de koeijen schrikken zouden als ze hoorden van de schrikkelijke pest, en dan nerveus worden en zoo meer voorbeschiktheid krijgen voor de ziekte? en wat verder:

Zoude het waar zijn, wat mij uit eene goede bron werd medegedeeld, dat een lid der regering en wel haar hoofdleider, enkel hoofd heeft, geheel berekening is, geen hart heeft, dus zonder gevoel is? Zou het kunnen zijn, dat zulk eene regering, die voornamelijk *hoofd* is, langzamerhand ook geheel en al *hoofdig* werd, en niet *kan* terug keeren van den eenmaal ingeslagen weg? Daar schiet mij eene vreeselijke gedachte door het hoofd. „Indien de regering geen hart heeft, dan kan zij ook geen medelijden gevoelen met de droevige toekomst, die onzen landbouw wacht en allen die van dezen leven.” (art. Statistiek-runderpest, 9 Dec. 1865).

nuttige instellingen en grootsche ondernemingen, deze school, zeg ik, zoude niet jaren lang zoo gedrukt zijn geweest en hare zoogenaamde geldverspillingen (1) voor het publiek opengelegd zijn geworden. Maar de nadeelige gevolgen der toenmalige onderdrukking dezer jeugdige, doch in wetenschappelijk onderrigt voor geen van hare zusters in Europa achterstaande, inrigting doen zich dan ook sedert de uitgebroken veeziekte maar al te zeer gevoelen. En daarvan komt de eer toe aan hem, die het hoofd en de leider van het Ministerie was. Eere, wie eere toekomt!

Wat de Geneeskundige Commissie betreft, waaraan de grootsche taak was toevertrouwd, om den Verderf-Engel uit de runderkudden te verdrijven, van den beginne zijn er in haren boezem twee partijen geweest, waarvan de minderheid voor de dadelijke en onmiddellijke afmaking, de meerderheid voor geneeskundige behandeling was, gepaard gaande met in acht te nemen gestrenge politie-maatregelen. Men wilde waarschijnlijk (en wie zal het uit een wetenschappelijk oogpunt willen wraken,) een middel vinden om de runderpest te bestrijden en deze ziekte, die reeds eeuwen lang met alle geneeskundige behandeling gespot heeft, eindelijk te overwinnen. Had men echter het gevoelen dezer beide partijen aan het oordeel onderworpen van mannen, die in de verschillende Europesche Staten aan het hoofd der Veeartsenijscholen staan, alsdan zoude het hoofd des ministeriëelen bestuurs zich het verwijt

(1) Ik wil niet betwisten, dat er wel eenigszins bezuinigd had kunnen worden, en de ingeleverde rekening van bezems, enz., wat grof gesteld was, doch over 't geheel genomen, ademde deze geest van bezuiniging geen grootmoedigheid, — konde zij niet zeer aangenaam zijn voor den toenmaligen Directeur en mijne hooggeschatte nimmer te vergeten leeraars, de Prof. van Lith de Jeude en Numan. Voorwaar, wanneer de schim van dezen laatsten uit het graf konde opstaan, hij zoude jammeren en het veto uitspreken tegen de zoo verkeerde maatregelen, van den beginne af genomen tegen deze woestende ziekte.

kunnen bespaard hebben, van *geheel verkeerd* te hebben gehandeld; en al ware het dan ook, dat Albions begane misstap (eenigszins te verklaren, omdat de runderpest aldaar sedert omtrent eene eeuw zich niet vertoond had) nog niet genoegzaam tot het stelsel van Lancisi had doen overhellen, — men zoude betere inlichtingen hebben kunnen inwinnen, ware men bij onze Oostelijke geburen gegaan, in landen als Pruissen en Oostenrijk, alwaar de runderpest geene vreemdelinge en niet onbekend is, wijl zij aldaar bijna telken jare uit de staten van den beheerscher aller Russen wordt ingebracht, — landen, in welke de strengste policie-maatregelen en quarantaine-inrigtingen bestaan, en waar alleen de slagbijl als het geneesmiddel voor de runderpest gebruikt wordt. De meerderheid der Commissie dan was voor geneeskundige behandeling, doch het middel om de r.pest te overwinnen, is nog niet door haar uitgevonden, — zal ook wel nimmer, — dit durf ik beweren, — door haar uitgevonden worden, en men moet zich schier verwonderen, dat zij niet moede wordt, naar dien steen der wijzen langer te zoeken. Alle in 't werk gestelde proefnemingen van voorbehoed- of genezende middelen, hebben tot dusver gefaald en slechts den ligtgeloovigen Veehouder het geld uit den zak geklopt, getuige de nux vomica van Dr. Verweij, het voorbehoedmiddel van Dr. Stubinskij (ad f 1,25 de flesch te verkrijgen), het middel van Worms, van Schoever, van Baxter (goed-gekeurd door eene Engelsche Commissie) enz. enz., om van geene homoöpath. geneeswijze door middel van vergiften, als arsenicum (1) te spreken. — Neen, er bestaat geen specificum, zooals b. v. de kwik in syphilis en de chinine tegen koorts-aanval, noch vaccine als beschuttend middel tegen de kinderpokken — noch een antidotum, gelijk

(1) Het arsenicum wordt wel weder uit het ligchaam verwijderd, maar zal de melk en het vleesch geene schadelijke eigenschappen becomen?

voor de meest vergiftige, chemische praeparaten is gevonden. Te vergeefs heeft men schier alle middelen, welke het planten- en delfstoffenrijk aanbiedt, beproefd, en de meest zaamgestelde medicamenten voorgeschreven, gelijk de talrijke leerboeken en uitgegeven geschriften over de behandeling der runderpest getuigen: van alle oorden heeft men ook thans gedurende de Epizootie zoogenaamde arcana of weinig bekende Rc. toegezonden; het een baatte evenmin als het ander. Van buitenlands werden Veeartsen door hunne respective gouvernementen tot de geneeskundige commissie gezonden of kwamen voor eigen rekening uit liefde voor de wetenschap, binnen de zwart berookte muren dier stad, welke den, voor 's menschen verstand en zedelijkheid zoo noodlottig werkenden, korengeest oplevert. Van alle zijden werd het Ministerie van Binnenl. Zaken bestormd en het regende, als 't ware, kostelijke ja soms onfeilbare voorschriften. Men waande telkens iets beters, iets meer proefhoudends gevonden te hebben, doch het was gewoonlijk nul en van geene waarde. *Montes nascuntur mus*, mogt men hun telkens toeroepen; wij zullen er het adjectivum *ridiculus* maar niet bijvoegen. Men schijnt in het onophoudelijk nasporen en beproeven van nieuwe middelen vergeten te hebben de woorden van Hippocrates: *medicus curat, natura sanat* —, dat de mensch slechts minister en geen magister *Naturae* kan wezen. Die deze gulden spreuken wel begrijpt, zal de beste arts wezen, want slechts weinig vrienden heeft deze, waarop hij in tijd van nood zich veilig kan verlaten.

Al wat wij doen kunnen is, der goede moeder natuur alle beletselen zooveel mogelijk uit den weg te nemen, die haar verhinderen kunnen in hare critische pogingen tot herstel bij hevige ziekten, hare krachten te wijzigen, te verzwakken of op te wekken; en tweedens: bij invallende Epizootiën, den leefregel zoodanig te wijzigen, dat de voorbeschiktheid tot de ziekte vermindere, en de schadelijke

inwerking der *causae occasionales* zooveel mogelijk belet of vernietigd wordt. *Multa sunt medicamenta, pauca indicata.* Doch de minste geneeskundigen, zoowel van den mensch als der dieren, gevoelen de waarde van hunne roeping en de helft voorzeker (men kan deze grooter of kleiner nemen, naar mate men over de zaak denkt) behoort tot het gild der kwakzalvers.

Nur eine gute Dosis Frechheit en flux de bouche verschaffen den arts van het redelooze dier, zoowel als van den, de rede maar al te vaak misbruikenden mensch, de grootste voordeelen, de meeste practijk, en hij die niet tot zijne leus genomen heeft het devies: *decipe mundum, quia mundus vult decipi*, kan er staat op maken dat zijn budget, wat de uitgaven betreft, niet door zijne inkomsten zal bestreden worden. Dit geldt echter nog meer van den medicus als wel van den veearts. De eerste is wel genoodzaakt om onder die banier te strijden, wil hij meestal niet van gebrek onkomen. Wij kennen de waarheid van het spreekwoord: *l'opinion régne le monde.* Welnu, *l'opinion*, zij is eene vrouw, en wie onzer kan zich altijd verzetten tegen hare magt? De veearts behoeft niet altijd zoo galant te wezen, doch hij mag haar evenwel nimmer voor het hoofd stooten, zal hij spoedig naam maken. Hij heeft over 't algemeen meer te strijden met vooroordeel en domheid, dan wel, dat hij zich aan de luimen der grillige mode behoeft te onderwerpen. En dit vooroordeel is voornamelijk gegrond op het in Nederland alom bestaande Empirisme, daar het aantal wetenschappelijk gevormde veeartsen nog zeer gering is in vergelijking van hen, wier behandeling op rationeele gronden berust.

Intusschen de oorzaak van het weelderig blijven voortbestaan der *Empirici*, welke even als het onkruid de tarwe dreigen te verstikken, is grootendeels gelegen in de aanmoediging, die zij ondervinden van de hoofden van vele

1 gramme

gemeente-besturen of van hoogwijze en hoogstzuinige raadsleden welke daarin zitting hebben, mannen die trotsch op verouderden adel of steunende op geldelijk vermogen, zich niet schamen de inkomsten der rijks-veeartsen te beknibbelen, en tegenwerken al wat nieuw is en bevorderlijk voor het welzijn der gemeente.

En welke zijn nu de bekwaamheden der meeste Empirici? Deze: primo, dat zij bijna in alle voorkomende ziekte-gevallen, à tort et à travers een gat in de vena jugul. slaan, zonder te kunnen bepalen de hoeveelheid van het te ontlasten bloed, noch ook weten of de aderlating al of niet geïndiceerd is, nuttig of schadelijk wezen zal; secundo, dat zij een wrangwortel (rad. helleb.) stellen kunnen, en tertio, dat zij, wanneer de koe baren moet, het kalf kunnen halen. Het woord verlossen kan men niet bezigen, want het is meestal eene met geweld, ja zelfs ruwe barbaarschheid aangewende uitrukking der vrucht, zeer dikwijls ten koste der moeder (1). Voegt men hier nu nog

(1) Ik herinner mij nog zeer goed, dat eene primipara (vaars) van den H.W.G. Hr. v. P. mijne krachten zoodanig uitgeput had, dat ik deze verlossings-taak gaarne aan een meer gespierden arm wilde overgeven. Nadat men te vergeefs de hulp van den rijks-veearts te L. had ingeroepen, werd nu, op aanrading van een der oudste helpers, een man gehaald, die *er nog nimmer voor gestaan had*, gelijk hij zich uitdrukte, d. i. een professor was in het vak om kalveren ter wereld te brengen. Een Hercules wat spierkracht betreft, bevrijdde hij dan ook, binnen den tijd van één uur, den uterus van haren inhoud; doch ik voorspelde dat die verlossing het leven der moeder zoude kosten, hetgeen zich dan ook binnen drie dagen bevestigde. En ik geloof aan de waarheid niet te kort te doen, wanneer ik zeg, dat in al die gevallen, waarin ik, wegens gebrek aan phys. kracht, de verlossing niet kon ten nitvoer brengen, en de man *die nergens voor stond* gehaald werd om de koe te verlossen, de moeder binnen eenige uren of dagen ook altijd stierf, nadat in de meeste gevallen de dood der vrucht was voorafgegaan. — Daarenboven zijn er nog vele gevallen, waarin, als het leven der moeder behouden blijft, echter ten gevolge der ruwe en gewelddadige behandeling, eene verzwakking of verlamming der achterbeenen volgt, de koe liggen blijft en na korter of langer tijd moet geslagt worden. Ik zoude nog van andere gewelddadige, barbaarsche en het menschelijk gevoel schokkende gevallen, waarbij ik echter in persoon niet aanwezig was, doch van welker

in de 4de of laatste plaats bij, het voorschrijven (1) of toedienen van eenige weinige geneesmiddelen, waaronder soms hevige vergiften, en wij hebben den inventaris opgemaakt van de kundigheden, welke de meeste Empirici bezitten, om in de oogen des publieks voor een kundig veearts gehouden te worden, voor wien de talenten van hem, die op de Utrechtsche school gevormd is, maar al te vaak moeten zwichten. Voorwaar indien men geen filozoof is, zoude men zich telkens moeten ergeren. Deze mannen nu, en er zijn er in ons vaderland overal, worden door velen, ook zelfs uit de aanzienlijkste standen, boven den wetenschappelijk gevormden Veearts voorgetrokken en in bescherming genomen, ja — door hen, die in gemeentebesturen zitting hebben of die, steunende op verouderde geslachtsboomen en adellijke titels, zich uit hoogstzuinige beginselen verzetten tegen al wat nuttig is, omdat het nieuw is en eenige meerdere uitgaven vereischt, — die gaarne hunne onderhoorige boeren, naar de gewoonten der middeleeuwen, zouden willen blijven beheerschen, en — ten koste van het bloed en zweet hunner arbeiders, wier daghuren zij beknibbelen, hunne schatten willen vermeederen en weduwen en weezen onderdrukken. Hunne bekrompene en weinig liberale beginselen oefenen bij gevolg een' nadeeligen invloed uit op de, onder hen wonende veehouders en daghuurders, in welke nog de *slaafsche* onderdanigheid der middeleeuwen, zij het dan ook in geringeren graad, huisvest.

Schande ook voor Nederlands Ministers, dat niet reeds voor langen tijd eene meerdere beperking is daargesteld op hunne toelating, — dat geen betere wetten zijn gemaakt,

echtheid ik verzekerd ben, kunnen gewagen. Moet men het echter niet betreuren, dat zoodanige gevallen niet voor de regtbank kunnen gebragt worden, — dat er geene straffen bestaan voor dergelijke mishandeling der dieren? De *ars obstetrica*, op deze wijze uitgeoefend, behoort toch wel onder de rubriek van misdadaad gerekend te worden.

(1) Velen hunner kunnen zelfs niet schrijven.

die de regten van den Rijks-Veearts beschermen (1) en daardoor niet reeds voor lang aan het Empirismus de doodsteek is toegebracht! Neen, in het beschaafde en verlichte Nederland wordt aan ieder, van welken stand hij zij, het regt toegestaan, om tegen betaling van *f* 1,40 of iets meer aan patentbelasting, onze huisdieren te vermoorden, om den gezondheids-toestand van den mensch in gevaar te brengen, doordien dergelijke gepatenteerde, doch veeltijds gewetenlooze veeartsen, in verstandhouding met vilders, het vleesch van vergiftigde of van aan ziekte gestorven dieren in den handel laten brengen. Ik gewaag niet eens van de *grootte schade, die zij den Veeapfel van ons Vaderland hebben toegebracht bij de behandeling der longziekte (Peripneumonia pecorum epizootica typhosa)*, en ik schrijf het langdurig voortbestaan van deze ziekte hoofdzakelijk toe aan de toelating en de bescherming van onze empirische Veeartsen.

Dan genoeg hiervan. Men vindt ook onder de rijksveeartsen wel eens de zoodanigen, wier geweten niet zeer naauw is, gelijk men zegt, en wier methode dikwijls meer empiristisch dan wel rationeel is. *Ars difficilis longaque est, vita brevis.* Er is altijd kaf onder het koren, doch men treft zulke onwaardige priesters van Aesculaap evenzeer aan onder de menschenartsen. Ook onder hen heb ik mannen gekend, wier geweten en kundigheden niet beantwoordden aan de hooge verpligting, die zij op zich hadden genomen, om de lijdende menschheid bereidvaardig, belangeloos en met liefde te hulp te komen, — die niet doordrongen waren van het besef hunner hooge, heilige roeping, van de verpligtingen op hen rustende, — of die, tevreden met hun eenmaal verkregen diploma, zich niet verder het hoofd braken met diepzinnige studiën, nimmer dorst gevoelden om zich dagelijks te laven aan de on-

(1) Sedert eenige maanden is er evenwel op dit punt eenige verbetering gekomen.

uitputbare bronnen der natuur of de schatten op te sporen en zich toe te eigenen, welke de Coryphaeën der geneeskunde hebben nagelaten. En toch zij hadden vaak veel meer naam, veel meer practijk dan hunne philosophische, philanthropische en meer godvreezende collega's.

Slechts getrouw aan het mundus vult decipi, decipiatur ergo, — met eene goede flux de bouche begaafd en alle convenances behoorlijk in acht nemende, werden zij door de wereld geroemd en bij voorkeur door de schoone sexe vooral tot hare artsen uitgekozen. Daarenboven genoten zij voor zich zelve een veel geruster leven, daar zij weinig over hunne patiënten practiseerden. Zij behoorden dan ook tot de langst levenden in hun vak (1).

(1) De ware arts (ik heb dezulken ook gekend en ken hen nog, en eere zij hun toegebragt) offert zich op voor de lijdende menschheid, doch wordt maar al te vaak reeds in de eerste, of althans vóór het midden zijner jaren, opgeëischt. De dood vergunt meestal aan dezulken het uitstel niet, dat hij den anderen schenkt. Voor hen, die onbekend zijn met de geestige fabel van den dood en den geneesheer, strekke het volgende:

De dood bezoekt de wijk eener stad, alwaar de cholera was uitgebroken en treedt in een der aanzienlijkste huizen, door een arts bewoond, de kamer binnen. In het belendende huis lag een gevaarlijke zieke, welke door dezen behandeld werd. — De dood, na eenige excuses gemaakt te hebben over zijn zoo impertinent bezoek, maakt zich bekend als de koning der verschrikking. De arts, nog levenslustig, had weinig schik, gevoelde zich niet zeer op zijn gemak en tracht uitstel te verkrijgen, al ware het dan ook slechts voor eenige uren. Hij was juist bezig om de qualiteit van eene fijne flesch te onderzoeken en rookte eene geurige manilla. Hij bood den onwelkomen gast bevende een stoel aan en verzocht hem, beleefdheidshalve, plaats te nemen en een glas wijn te drinken. De dood, ofschoon meestal niet zeer galant in manieren, begreep echter voor ditmaal gebruik te kunnen maken van de zoo vriendelijke offerte en dacht bij zich zelve, wij kunnen dan straks te zaan wat vrolijker, meer opgewekt de reis doen. Hij dronk en dronk telkens weder; de wijn smaakte hem goed. Tegen zijne gewoonte werdt hij veel spraakzamer, ja zelfs vertrouwelijk jegens zijn gullen gastheer. Deze, wiens toelag het was, zijn vijand, zoo 't mogelijk ware, te bedwelmen en op eene geschikte wijze naar zijn' zieken buurman te zenden, schonk telkens ten boordevol in en begon al meer en meer zwarigheden te opperen tegen die reis naar de onderwereld. Doch op dit punt was Freund Hain onwrikbaar. Het was nu eenmaal zijn bepaald voornemen, zeide hij, zijn gastheer, hoe vriendelijk en beleefd

Doch om terug te keeren tot de runderpest. Ik heb boven gezegd (pag. 21) te durven beweren, dat er nimmer een middel zal gevonden worden tegen de runderpest, maar dat de bijl in den beginne het specif. is, het eenig doelmatige middel en de inenting langs kunstmatigen of natuurlijken weg eerst dan geïndiceerd, wanneer de ziekte reeds eene groote uitbreiding verkregen heeft, gelijk thans, waardoor in korten tijd de Epizootie kan overwonnen worden. Geene geneeskundige proeven voortaan dan meer genomen, dan in de steppen van *Azië* en *Europa!* De runderpest of typhus (beide namen, ik herhaal het, zijn gepast, de laatste uit het wetenschappelijk oogpunt, de eerste wegens haar eerstgeboorte-regt, hare eeuwenoude benaming (1),

hij ook ontvangen was geworden, nolens volens mede te nemen. Hij gaf hem te kennen dat zijne visite nu eenmaal lang genoeg geduurd had en dat hij, zoo hij nog eenige beschikkingen had te maken of noodwendige zaken te doen, hij zich alsdan moest haasten, daar hij hem nog slechts één uur uitstel toestond. De gastheer zeide, dat hij in het naastzijnde huis nog een' patient te bezoeken had, die in gevaarlijke omstandigheden verkeerde en voor wien hij dus nog gaarne een drankje zoude willen voorschrijven. Als dit gedaan was, zoude hij zich aan de genade van zijn' gast overgeven. — Op het hooren van deze woorden, rees de dood plotseling uit zijn' gemakkelijken fauteuil op, schudde zijn' gastheer vriendelijk de hand en sprak hem aldus toe: ik zou mij daar leelijk vergist hebben, juist moest ik bij dien man daar naast wezen. Door de duisternis misleid, heb ik aan eene verkeerde deur geklopt. Wat spijt het mij dat ik u zooveel schrik op het lijf heb gejaagd! Wel, man, dat verandert de zaak, ik vertrek alleen. Blijf gij nog vele jaren in leven, want zonder u (dit sprak hij zoo zacht mogelijk en terwijl hij hem tegen zijne koude borst drukte) en velen uwer collega's, zoude mijn vriend Caron weldra zijn bootje kunnen te huur hangen en Pluto mij zijn hoog ongenoegen te kennen geven, doordien ik den scepter, aan mijne handen toevertrouwd, zoo ellendig zwaaijen durf. Vale Doctor, ik recommandeer mij. — En de arts, na zijn' gast op de vriendelijkste wijze en onder diepe buigingen tot aan de deur uitgeleide gedaan te hebben, schelde zijn' bediende en beval hem de fijnste flesch uit den kelder te halen.

(1) Er bestonden evenwel epizootiën of kunnen er bestaan, bij welke het ziekte-karakter meer naar pest dan wel naar typhus overhelt en bijaldien de ziekte al hare stadiën doorloopt, zonder tot herstel over te gaan, heeft zij toch in het laatste altijd een rotachtig karakter. Waartoe dient toch die verandering van benamingen in de verschillende wetenschappen? Zij sticht meer kwaad dan goed. De

de runderpest dan of veetyphus moet verschillend behandeld worden in hare verschillende tijdperken. Elk wetenschappelijk arts, die veel gelezen heeft in het boek der Natuur, die zooveel mogelijk het macrocosmus en microcosmus en daaraangrenzende organismus van het dier heeft trachten te leeren kennen, verstaat de teekenen der ziekten en kent de wapenen, waarmede hij strijden moet. Hij moet wezen, interpreteres Naturae, en zal niet als magister over haar, maar wel als haar dienaar willen optreden. Over het punt van behandeling der ziekte dus verder uit te wijden, zoude deze brochure onnoodig vergrooten. Zij is ook aan bekwame handen toevertrouwd en zal verschillend moeten wezen naar mate van den verschillenden graad van hevigheid, de verschillende complicatiën, ouderdom, al- of niet zwangerschap, enz. enz. In den beginne, (dit heb ik reeds in mijne vooraf publiek gemaakte artikelen in de dag- en weekbl. aangeraden), zullen de zuren, vooral het ac. muriaticum in slijmige afkooksels, boven alle andere de voorkeur hebben. Deze zijn dan trouwens ook van den beginne af aan, dat de Epizootie door de Commissie van Veeartsen is behandeld geworden, zoowel in- als uitwendig aangeprezen. Men zal ook, door veel te willen doen in de behandeling van den typhus, dikwijls meer schade veroorzaken dan nut, en met weinig geneesmiddelen, doch eene doelmatige diaetet. behandeling, zal men veel goeds kunnen uitrigten, en vooral door zuivering van lucht en stallen, zindelijkheid des ligchaams te bevorderen, de huid te prikkelen en de transpiratie op te wekken, de genezing kunnen volbrengen. Naarmate de meer- of minder opge-

naam van runderpest was bij iedereen in ons vaderland bekend en wordt *gevreesd*. De naam van veetyphus bragt van den beginne af aan groot kwaad toe en *volstrekt geen nut*. Hetzelfde geldt omtrent de gedurige verandering in de benaming der geneesmiddelen, meer bijzonder der chemische preparaten. De grootste chemici zijn daarom niet de beste artsen. Als men slechts weet, welke eigenschappen de kwikprepar. b. v. bezitten en wanneer en hoeveel er van, in gegeven gevallen, moet gebruikt worden, is men een goed geneesheer.

wekte of onderdrukte of verzwakte werking der levenskracht, — de meer of minder geprononceerde eretische stupide of torpide vorm der ziekte, — de verschillende gesteldheid der eerste wegen, der ademhalings-werktuigen, enz., zal men vroeger of later met opwekkende en versterkende middelen moeten aanvangen.

Dat de zuren algemeen zoo gunstig werken, doet ons, naar mijn inzien, een' blik werpen zoo niet in de natuur, dan toch in de werking der smetstof en het wezen der runderpest. Ofschoon tot heden toe onbekend gebleven, niettegenstaande alle microchemisch onderzoek, omdat zij nog den scherpsten blik ontgaat en het meest vergrootend microskoop bespot, kan men echter aannemen, dat de smetstof eenigzins in de eigenschappen der imponderabilia deelt, doordien zij met geene balans kan gewogen worden. Evenwel moet de smetstof uit atomen zijn zaamgesteld, en wel hoogst waarschijnlijk uit levende, zich bewegende schepselen, bij welke echter de reeds ontdekte en door Ehrenberg bekend gemaakte infusoria nog reuzen zijn, — welke smetstof zich zoowel op de vleugelen des winds, op honderd ellen afstands (1) verspreidt, als dat zij zich aan alle levendige wezens en kleedingstukken enz. vasthecht, — die aldus tallooze dragers heeft en juist daarom alleen de ziekte zoo gevaarlijk maakt, en volstrekt niet om hare *dodelijkheid per se*. Er zijn vele ziekten van het rund, die *veel meer dodelijk* zijn dan de r.pest, als daar zijn het miltvuur en de melk- of kalverziekte (*nervosus Milch- oder Kalbefieber, Stal-Typhus, frühmelkender Kühe*) of *even dodelijk*, als: de catarrhus malignus en de longziekte, om van geene andere te gewagen.

Gelijk alle typhuze ziekten, is de runderpest aldus wel gevaarlijk, maar zeer goed herstelbaar en men zal, wan-

(1) De hoogste berekening is 800. Het is altijd voorzigtiger deze aan te nemen, dan een kring die te klein is.

neer men de door mij voorgestelde, voorbereidende, bloedzuiverende kuur getrouwelijk in acht neemt, voor en alear de dieren besmet worden, voorzeker $\frac{2}{3}$ of $\frac{3}{4}$ gedeelte, zoo niet meer, in het leven behouden.

En, al ware het ook zelfs, dat het aan het microchemisch- en microscopisch onderzoek gelukte, om in het bloed der aan r.pest lijdende dieren, bacteridiën of vibrionen te ontdekken, gelijk de Fransche geneesheer Davaine in het bloed van aan miltvuur (le sang de rate) lijdende schapen, — al had, zeg ik, de wetenschap die ontdekking gedaan, ik geloof echter niet dat zij van practisch nut zou wezen. Maar wel heeft het practisch nut, als men weet, dat het miltvuur door in tijds genomen voorzorgen, aderlatingen en verkoelende, bloedzuiverende en ontlasting bevorderende middelen grootendeels kan voorkomen worden. Ook is het eene reeds lang bekende waarheid, dat onder zekere omstandigheden bestanddeelen van het bloed kunnen veranderd worden en een eigen leven verkrijgen.

Mogelijk bestaat dan ook de smetstof der runderpest uit een nog onbekend diertje of schimmelpiantje, of een nog onbekend element. Wij zien, even als bij de imponderabilia, voor als nog slechts de verschijnselen. De natuur, de gedaante der atomen, waaruit de smetstof der r.pest bestaat, is nog voor ons verborgen en zal zulks waarschijnlijk wel blijven. Dit weten wij alleen, dat hare natuur zoodanig is, dat zij als 't ware antipolarisch moet gedacht worden te zijn met het oxygenium en het meest overeenkomstig met het hydrogenium. Immers, veel zuurstof houdende middelen en die, welke gelijk het oxygenium, het meest harstachtig electricisch zijn, schijnen tot bestrijding der ziekte het meeste nut te bewijzen, de kwaadaardigheid harer smetstof te verminderen, zoo niet onzijdig te maken.

Ook dit mogen wij met bijna zekerheid aannemen, dat

de smetstof der r.pest zeer spoedig in de bloedmassa wordt opgenomen en de luchtwegen de hoofdplaats der besmetting zijn, (1) dat zij hoofdzakelijk de verrigtingen van den N. vagus eerst verstoort en daarna als verlamt, terwijl zij, ten gevolge der reactie van de Levenskracht, langs de in- en uitwendige ligchaams-vlakte, de mucosa en de huid, uit het ligchaam verjaagd wordt.

Mogten in het welbegrepen belang van onzen geboorte- grond, de mannen, aan wier beleid en bekwaamheden Z. M. het bestuur des vaderlands heeft toevertrouwd, zoo spoedig doenlijk aan het door mij voorgestelde plan gevolg geven, ten einde de verdere schade te voorkomen, welke het tegenwoordig stelsel van behandeling der runderpest den lande noodwendig moet toebrengen. Mogten de geneeskundigen en veeartsen, welke in Holland en Utrecht werkzaam zijn, bovenal de Commissie en haar Voorzitter, de groote verantwoordelijkheid beseffen, welke op hen rust en den verkeerden weg verlaten, door hen tot heden toe bewandeld. Hunne geneeskundige methode, nog langer volgehouden, zal noodzakelijk ten gevolge moeten hebben, dat de runderpest in ons land zal blijven voortbestaan, en, gelijk de kanker onder onze schoone en kostbare runderkudden zal blijven voortwoekeren. Zij zullen zich, bijaldien zij mijne voorgestelde handelwijze versmaden en

(1) De ervaring leert dat het bloedgas en de huiduitwaseming reeds besmettelijk zijn, alvorens de se- en excreta aansteken. — Ook is een eigenaardige hoest een der eerste eigendommelijke ziekte-teekenen. De Heer F. C. Hekmeijer zegt in zijne aantekeningen over de runderpest (zie bijlage tot de Landb. Cour. No. 22): „De wetenschap moet nog het antwoord geven, wat de smetstof doet in het ligchaam, gedurende het incubatie- of latente tijdperk, welke veranderingen zij daarin te weeg brengt.” En Z.Ed. gelooft met Jessen, dat door allernaauwkeurigste microsk. en microchemische onderzoekingen van organismen, die de ziekte hebben doorgestaan en er dus niet meer vatbaar voor zijn, vergeleken met de zoodanigen, die de ziekte nog niet gehad hebben, de mogelijkheid bestaat, eenmaal bekend te worden met de veranderingen, die door de smetstof in het ligchaam zijn te weeg gebragt.

weigeren ten uitvoer te brengen, blootstellen aan de regtmatige verbittering zoowel van den tegenwoordigen veehouder, wiens kudden nog verschoond zijn gebleven, als van het nageslacht, dat eenmaal met onpartijdigheid uitspraak zal doen over de geschiedenis der runderpest in Nederland in de jaren 1865—66, — over hen, aan wie de behandeling der Epizootie werd toevertrouwd —, over het onverantwoordelijk in den wind slaan van de raadgevingen dier mannen, welke van den beginne en tot nog toe het stelsel van Lancisi hebben aangeprezen, — als 't ware afgesmeekt, doch te vergeefs, — als ook over den inhoud dezer weinige bladen en de opvolging of verwerping van mijn voorstel. Dat beiden, en Regering en Commissie, bedenken dat elke dag uitstel groot verlies te weeg brengt aan de schatkist en dat de tijd intreedt, waarop de runderen hunne stallen met de weide gaan verwisselen. Dat de Commissie vooral in het oog houde, dat bijaldien de zomer van 1866 beantwoordt of gelijk is aan den vorigen, het ziekte-karakter veel meer kwaadaardig en haar beloop veel meer acuut wezen zal. Dat, gelijk zij wel weten, de gelegenheid tot aansteking der nog gezond geblevene gemeenten alsdan veel grooter wezen zal dan in den winter, nu de stallen meer geïsoleerd kunnen blijven. Dat zij dan niet langer het wetenschappelijk doel volgen, maar wel het eenige ware in het belang des Vaderlands, de spoedigst mogelijke ten einde brenging der Epizootie. Het nageslacht zal hen alsdan roemen, omdat zij grootmoediglich hun scepter hebben neergelegd, en het tegenwoordig geslacht, de handelsstand, de landbouw en nijverheid, zullen zich verblijden en hen toejuchten, omdat zij den druk opgeheven hebben, waaronder de bronnen van ons bestaan reeds zoo vele maanden zuchten. Er zijn geene lauweren meer voor hen te behalen op den weg, welken zij hebben betreden en waarop zij tot nu toe zijn voortgegaan. De liefde tot de weten-

schap, dit willen wij aannemen, is de oorzaak geweest van hare wijze van handelen, doch deze mag niet beoefend worden ten koste van de welvaart der natie. Even als alle standen der maatschappij hunne aangename en onaangename zijde hebben, zoo ook voorwaar niet het minst, die van geneesheer van mensch en dier. De wetenschap reikt den geleerden veeltijds de schoonste bloemen toe, doch weinig rozen zonder doornen.

Schrijver dezes weet zulks maar al te zeer bij ondervinding. Toen in 1841 bij de paarden van het leger eene Epizootie was uitgebroken, was ik als paardenarts der 1^e kl. bij de rijd. artill. werkzaam, en kon geene andere oorzaak van de ziekte opsporen dan welke gelegen was in de slechte qualiteit van den haver (het vorig jaar algemeen bij vochtig weder gemaaid en binnen gebracht). Ik stond op dit punt alleen. Mijne Collega's, het zij uit overtuiging, het zij uit onkunde of menschenvrees, schreven de ziekte toe aan atmosferische invloeden, de zoodanigen dus, welke de mensch niet genoeg in zijne magt heeft om te beheerschen. *Dewijl ik ten volle overtuigd was van de gegrondheid mijner zaak*, gaf ik mijne stelling niet op. Tengevolge hiervan ondervond ik schier dagelijks groote onaangenaamheden, die mij noopten aan den heer Inspecteur van de Geneesk. dienst van Land- en Zeemagt mijne overplaatsing bij een ander korps te verzoeken, aan welk verzoek dan ook reeds den volgenden dag gehoor werd gegeven, en ik mogt mijn garnizoen te Amersfoort met dat van Nijmegen verwisselen, alwaar ik bij den staf van het regiment veldartillerie geplaatst werd. Hier vielen mij vele blijken van achting en vriendschap ten deel en werden de wonden geheeld, mij in Amersfoort toegebracht. Onvergetelijk zijn mij gebleven en zullen, ook nog om andere redenen, blijven de twee jaren, binnen Nijmegens grijze veste doorgebracht. — Ook bij de paarden der veldartillerie had ik gelegenheid om alle nuances, welke de

ziekte aanbood, nog meer op mijn gemak te kunnen aanschouwen. Ik stelde eenigen tijd daarna van deze ziekte eene monographie op, waarin ik met onomstootelijke bewijzen de gegrondheid mijner thesis aanwees. Op het punt om die aan de pers over te geven, zag ik echter, op aandrading van hooggeplaatste en mij toegeneegen personen, van dat voornemen af.

Er zijn gouden ketenen, die drukkender zijn dan die welke den slaaf worden aangelegd. Sapiienti sat. Bijna het vierde gedeelte eener eeuw is na deze voor mij zoo gewigtige gebeurtenis weggevoegen. Velen, die er getuige van waren, zijn reeds van het woelige tooneel der wereld afgetreden, doch er zijn er ook nog in leven, zoowel van mijne toenmalige vrienden als vijanden, die zich, wanneer deze letteren onder hun oog komen, de zaak genoegzaam zullen herinneren. Onder mijne grootste vijanden was ook een medicus, welke, niettegenstaande zijne vele bekwaamheden, door mij niet gerangschikt werd onder de rubriek der *gewissenhafte*. Hem is echter reeds lang vergeving geschonken voor de verongelijking, de beleedigingen en het verdriet, dat zijne handelwijze mij in A. heeft berokkend. Intusschen dank ik God, dat deze gebeurtenis aanleiding heeft gegeven tot mijne, bijna 2 jaar later, gedane aanvraag, om een eervol ontslag uit de dienst van Z. M. en dat ik bij dit alles de bevestiging heb mogen ondervinden van die troostvolle woorden, door den mond der waarheid tot zijne discipelen gesproken: Ook de haren uws hoofds zijn allen geteld.

Voor en alear ik de pen nederleg, moet ik nog met een woord spreken over de ontsmetting der stallen en het regt dat de veehouders hebben om volkomen schadevergoeding te eischen voor het vee, dat zij ten gevolge der runderpest verloren hebben. Wanneer geene kwaadwilligheid, moedwillig verzuim der algemeen bekend gemaakte en voorgeschrevene voorzigtigheids-maatregelen, ten gevolge

van bekrompen godsdienst-begrippen, eigenzinnigheid, enz., kunnen bewezen worden, zoo heeft de veehouder volgens de wet der zedelijkheid en regtvaardigheid, volkomen aanspraak op geheele schadeloosstelling, bijaldien de runderpest zijn eigendom aantast, hetwelk niet alleen ten behoeve zijner medeburgers en ten algemeenen nutte moet onteigend worden, maar omdat de ramp, hem overkomen, de wonde welke hem geslagen is, alleen is toe te schrijven aan de flauwe en verkeerde maatregelen, welke de regering genomen heeft, niet alleen toen de ziekte in Kethel en omstreken zich openbaarde, maar welke men reeds vroeger had kunnen verhoeden, toen onder de schoone rundveerassen van het trotsche Albion de grootste verwoestingen werden te weeg gebragt.

De schadevergoeding dient dus berekend te worden naar de volle waarde, welke de dieren hadden vóór dat zij ziek werden, terwijl de gezonde doch verdachte en daarom ten algemeenen nutte onteigend wordende dieren, *zelfs boven* de volle waarde moesten vergoed worden.

Is daarentegen de noodlottige ziekte de stallen binnen getreden, ten gevolge ven kwade practijken, moedwillig verzuim der voorzigtigheids-maatregelen en bespottling der verordeningen, door gemeente- en provinciale besturen, enz. met een goed oogmerk uitgevaardigd, alsdan zal men, met uitzondering van het eerste geval, slechts eene gedeeltelijke schadevergoeding moeten verleenen; terwijl op kwade practijken, het binnensmokkelen b. v. van vee of vleesch uit besmette oorden, de straf des brandstichters moest kunnen toegepast worden. Ook wanneer men de ziekte verborgen heeft gehouden, zal de veehouder geen regt hebben op schadeloosstelling van het *zieke vee*, terwijl hij daarenboven nog strengelijk gestraft dient te worden. — En aangezien de groote besmettelijkheid dezer ziekte, mogen de strafbepalingen, gesteld op bovengenoemd verzuim van aangifte, niet ligt gesteld worden. — Het verkoopen en

vervoer van vleesch, niet alleen der zieke, maar ook van verdachte en afgemaakte dieren, moest niet langer geduld, het vleesch liever smakeloos worden gemaakt. Insgelijks moesten de huiden, zonder uitzondering, gekorven of vernietigd worden. Het geldelijk verlies, hierdoor geleden, kan niet opwegen tegen het gevaar om de besmetting verder te verspreiden. Wat betreft de uitgaven, door de schatkist te verstrekken, deze zoude men naderhand, wanneer de Epizootie ten einde is geloopt en handelstand en nijverheid van den druk, waaronder zij thans gebukt gaan, ontslagen zijn geworden, bij wijze van algemeene belasting of door heffing op den veestapel gedurende een of twee jaren, of ook door eene algemeene col-ekte kunnen bestrijden.

Eindelijk zal, na afloop der ziekte, de meest nauwkeurige desinfectatie der stallen en hoeven en van alles wat in de nabijheid derzelve en der dieren zich heeft bevonden, enz. enz., moeten plaats hebben, al hetgeen weinig kostbaar is worden verbrand, en geene onkosten gespaard, maar liever *te veel* dan *te weinig* voorzorg gebruikt, om alle voorwerpen, waaraan de smetstof zich heeft kunnen hechten of welke zij heeft kunnen doordringen, indien zij niet vernietigd worden, te zuiveren en te desinfecteren. Ook dienen de dieren dagelijks nog gezuiverd te worden en over hen een waakzaam oog gevestigd te blijven, daar zij nog lang het vermogen behouden om te kunnen besmetten. De heer Hengeveld zegt in een rapport aan Z. E. den Minister van B. Z.: (Zie Staats-Cour. van 9 Dec. jl.) „Het is niet vast te stellen hoevele dagen en weken na de meest zekere verschijnselen van hersteld te zijn, een aan typhus geleden hebbend dier nog besmetten kan. Men mag eerst met in achtneming van de ruimste tijdsbepaling overgaan tot het in contact brengen der herstelde met gezonde dieren.” ZijnEd. beschouwt de purulente slijmaf-scheiding uit de vagina, de langdurige, hoewel geringe

en dikke slijmafscheiding uit neus en oogen, de opgeloste epithelium-laag en het produkt der zweren van het darmkanaal, de rooven van bestaan hebbende exanthemata of de daaronder liggende purulentestof, allen vermoedelijk nog lang besmettelijk.

Nog moet ik opmerken dat, bijaldien men, hetgeen wij vuriglijk wenschen, niet voor ons zelven, maar in het belang der natie, in het belang van onzen mij zoo dierbaren geboorte-grond, — wanneer men, zeg ik, eindelijk overgaat tot de uitvoering van de algemeene opzettelijk aangebrachte besmetting, na voorafgegane voorbereidingskuur, zoo zal het in enkele gemeenten nuttig kunnen wезen, het vee uit stallen, die zeer dicht gelegen zijn bij de reeds aangetaste, insgelijks aan dezelfde behandeling te onderwerpen. Ook zal het vee van die stallen, in welke de ziekte zich mogt openbaren, gedurende de eerste week na den dag, waarop de algemeene besmetting is in 't werk gesteld, nog aan diezelfde voorbereidende kuur en daarop gevolgde besmetting kunnen worden blootgesteld. Hebben er later nog dergelijke gevallen plaats, hetwelk meer dan waarschijnlijk in de eerste weken zal gebeuren, zoo zal alleen het stelsel van Lancisi moeten worden aangevend. Het tijdstip, waarop het cordon zal kunnen worden opgeheven, zal naar omstandigheden vroeger of later kunnen plaats hebben, doch men zal ook in dit opzigt wijzer handelen, zoo men het eer wat langer dan te kort door de milit. magt laat bezetten; terwijl alle politie-maatregelen gedurende de eerste maand na afloop der Epizootie met verdubbelde gestrengheid moeten gehandhaafd worden.

NASCHRIFT.

Overziende al hetgeen ik geschreven heb, moet ik bekennen, dat de vorm meer geregeld had moeten wezen, de stof meer logisch had behandeld kunnen zijn. Evenwel zal, om eene vergelijking te gebruiken, elk kleedingstuk, dat tot verwarming des ligchaams, tot bevordering der gezondheid gemaakt wordt, goede diensten kunnen bewijzen, al is het dan ook niet naar de mode gesneden.

De weinige ledige oogenblikken, die de drukte mijner bezigheden mij overliet, gevoegd bij het verlangen om mijne denkwijze aangaande de r.pest zoo spoedig mogelijk ter algemeene kennis te brengen, zijn van het gebrekkige in den vorm als de naaste oorzaak te beschouwen. Dit zal evenwel de gegrondheid mijner stelling niet kunnen omverwerpen, want van de waarheid daarvan ben ik ten volle overtuigd, en zonder deze innige overtuiging zoude ik niet meer gesproken hebben na al hetgeen ik in de dagbladen reeds gezegd heb. Ten allen tijde was het mijne spreuk: *amicus Socrates, amicus Plato, sed magis amicus Veritas.* Slechts liefde voor deze en voor mijn vaderland, liefde voor de wetenschap, hebben mijne pen in beweging gebracht. Dankbare herinnering aan de lessen van mijne reeds afgestorven Hoogleeraars aan de school, alwaar ik van 1824—28 mijne studiën volbragt, de omgang met vele geneeskundigen in mijne burgerlijke, maar vooral militaire betrekking, en eene practische ondervinding van bijna 40 jaren, in beiden opgedaan, gaven mij ruime stof voor deze denkbeelden.

Mogten mijne welgemeende raadgevingen dan spoedig

worden opgevolgd, en mijne stem niet langer wezen eene stem des roependen in de woestijn, ik zoude mij alsdan meer dan genoegzaam beloond achten voor de moeite, aan deze bladen besteed. De zaak echter eischt spoed. Elke dag verzuim vermeerdert het verlies dat onze veestapel reeds geleden heeft en bevordert de verspreiding der ziekte naar de nog verschoond geblevene provinciën. De naderende zomer en eene verhoogde temperatuur zullen de ziekte nog sneller zich doen uitbreiden, haar karakter minder goedaardig, de kans tot herstelling kleiner maken; en de r.pest, bij ons schier onbekend, althans vreemdelinge geworden in ons vaderland, zal, al meer en meer zich indringende, spoedig zijne inwoonster worden, zich vast nestelen en de welvaart van Nederland blijven ondermijnen. Voeg hierbij nog de donkere wolken, die zich aan den staatkundigen horizon in Duitschland al meer en meer te zamen pakken, — de ondervinding van den winter van 1813—14, toen de r.pest zich voor het eerst in deze eeuw en voor de laatste maal in ons vaderland, binnen de provincie Utrecht vertoonde, — omdat zij veelal de begeleidster is van den oorlogsgod, wyl deze tot voeding zijner strijdbenden, in zijn leger-tros de runderen der steppen en hun pestgift met zich sleept en daardoor het aantal jammeren, door hem berokkend, nog met een nieuwen kan vermeederen. — Voegt men dit alles te zamen, zoo zullen wij redenen genoeg hebben om, met inspanning van al onze krachten, onverwijld de handen ineen te slaan, ten einde de ziekte uit te delgen en de stallen van hare smetstof te bevrijden en voortaan te waken dat, bijaldien het monster nogmaals wagen durft onze grenzen te overschrijden, het den slangenkop onmiddelijk verpletterd worde, voor en al eer het den tijd gehad heeft om de natuur en het ligchaam der hydra te kunnen aannemen.

